

MIRŐL IS VITATKOZZUNK?

Mivel az Üzenet által szervezett, *Irodalom és forradalom* című vitaértekezleten a szóbeli eszmecsere írásos folytatását szorgalmaztam a folyóirat hasábjain, előljáróban csakis üdvözölni tudom a vitacikket, amellyel Dér Zoltán elsőként járul hozzá indítványom valóra váltásához. (Vö.: *Miről vitatkozzunk?* — Üzenet, 1975. július, 512—514.)

Az olvasó teljesebb tájékoztatása érdekében azonban most nekem is be kell kapcsolódnom az immár írásos vitába s közölni az alábbiakat:

1. A Dér Zoltán által bírált hozzászólásom *nem* a vita »első fordulója« után íródott — ahogy a szerző sugallja —, hanem magán a vitaértekezleten hangzott el s a tanácskozás határozata értelmében redigált magnetogrammként jelent meg az Üzenet áprilisi számában.

2. Az »unesztetikus« és »antimarxista« minősítés véletlenül sem a vita egészére vonatkozott — ahogy Dér Zoltán teljesen alaptalanul állítja —, hanem csupán az egyik vitázó egyik, módszertani hozzáállására. Nevezetesen Bodrogvári Ferenc felszólalásának azon részére, amelyben szerintem a kritikáról alkotott preconcepcióit kellő szakismeret híján, úgy vonatkoztatta a jugoszláviai magyar kritikairodalomra, hogy eközben elrugaskodott annak valóságanyagától, tehát történetiségétől is. Bodrogvári kolléga erre a módszertani észrevételekre már a tanácskozáson is válaszolt, s ennek nyoma maradt autorizált magnetogrammjában is: »Bosnyák elvtárs ellenérve az volt, hogy nem történelmi vetületben szemléltem a dolgokat. (...) nem láttam a fáktól az erdőt, mert a jelenséget a folyamatból kiszakítva elemeztem — ahogy Bosnyák Istvánt értelmezem...« S Bodrogvári a továbbiakban is — ha jól értettem — ismét csak az alapos szakmai hozzáállással, a kritikairodalmi valóságanyagot jól ismerő és azt történetiségében vizsgáló módszerrel szemben támasztott igényeimre reflektált: »Harmadszor is visszatérek a problémára és előre bocsánatot kérek, ha ezt a „rossz általánosság” szintjén teszem. De szakproblémákba nem bocsátkozhatom. Elfogadom, hogy ismernünk és értékelnünk kell a vajdasági magyar irodalom minden változatát stb. Elfogadom a tudatos és igényes viszonyulás szükségességét. (...) A búza elválasztása a konkolytól szakembereink — az igényes kritika — dolga.« (Vö.: Üzenet, 1975. április, 296—297.) Közvetlen, nyílt módszertani vitám tehát Bodrogvári Ferencel volt, s ezt annak rendje és módja, a művelődési és tudományos tanácskozások iratlan etikája szerint mindjárt a helyszínen tisztáztuk is. Dér Zoltán viszont nem akkor, sem a tanácskozás anyagának sajtó alá rendezésekor, írásos formában, nem nyilvánította ki — a szerintem egészében tárgyitalan — *mostani* meggyőződését, hogy én épp övele »akasztottam tengelyt«.

3. Milyen tudatos vagy ösztönös szándékok vezérelhették Dér Zoltánt abban, hogy több mint fél évvel a novemberi tanácskozás után most vitapartnerként jelentkezzen a sértett, sőt ideológiailag állítólag »megbélyegzett« fróember szerepében? — Én is igyekszem nagyon jóhiszemű lenni, ahogy vitapartnerem írta a cikkében, s kizárom azt a lehetőséget, hogy azért ösztökél most vitára, mert valamilyen speciális »utcába« akar besétáltalni. Vitairását olvasva én sokkal komolyabb indítékot véltem fölfedezni soraiban és sorközeiben: a nyílt önkorrekció indítékát. A tanácskozáson felolvasott szövegében ugyanis ilyen kitételek is voltak: »Újabban azonban a tudományosság olyan akadémiizmus felé kezd elhajlani, amely az irodalomtörténetírásban még elviselhető, de a kritikát legfőbb funkciójában: a kapcsolatteremtésben gátolja. (...) A TENDENCIA AZONBAN ISKOLÁVÁ KEZD VÁLNI (kiemelés B. I.), s az iskolákat gyakran az jellemzi, hogy hivalkodnak a tudományukkal, szempontrendszerükből olyan állványzatrendszert építenek, hogy elvész benne a mű. (...) VALÓSÁGOS A VESZÉLY, HOGY FOLYÓIRATAINK, melyek a nagyközönségnek íródnak, AKADÉMIKUS ORGÁNUMOKKÁ VÁLNAK.« (Vö.: *A kritika haszna*. Üzenet, 1975. április, 287—288, kiemelés B. I.) A tanácskozás résztvevői ezekkel az általánosító, az akadémiizmus esetleges *tendenciáját* máris az *iskolává válás* veszélyévé hipertrofáló kitételekkel vitába szálltak, mire Dér Zoltán néhány mondatos válaszával, érvek és tények nélkül, pusztán verbálisan — szűkebbre vonta kritikai frontját: ő az akadémiizmust csak mint most jelentkező tendenciát bírálja... Szövege viszont, nyilvánvalóan, másról tanúskodik, de ezt a szóbeli önkorrekciót most, több mint fél év múltán, írásban is közölni akarta. Hogy miért, milyen megfontolásból vagy esetleg milyen sugallatra hallgatva, azt vitairásából nehéz lenne pontosan kikövetkeztetni, s nem is túl lényeges.

4. A lényeges szerintünk az, hogy most már jóval konkrétabbá vált Dér Zoltán kritikai reflexiója: a szerinte máris iskolává izmosodó, önálló orgánumokra, folyóiratokra is szert tevő akadémiizmus tendenciája nem a középnyemzedéknek, hanem csupán »a Bányai Jánoson inneni kritikusok« munkásságában keresendő. Hogy azonban ez az »inneniség« voltaképpen mit is jelent, különbséget, szemléleti eltérést vagy mást-e, az nyilván további konkretizálást igényelne...

5. Dér Zoltán vitacikkének van aztán egy hipotetikus erénye is: a pontokba foglalt tézisei és kérdései tovább részletezik *A kritika hasznában* kinyilvánított hiányérzetét. Hogy ez a hiányérzet mennyiben adekvát, mennyiben vonatkoztatható kritikairodalmunk jelen valóságára, s mennyiben elnagyolt, valóságtól elrugaszkodó — tehát antimarxista is —, azt a további vita hivatott dokumentáltan eldönteni. Megjegyzendő azonban, hogy gondolkodói módszerről lévén szó — s az irodalomkritikai ítélethozatal is gondolkodói módszer kérdése —, az »antimarxizmusnak« nincs ideológiai-politikai megbélyegző jelentése, ahogy azt Dér Zoltán alaptalan sértődöttségében feltételezi. Hisz talán csak nem kell emlékeztetni arra a banálisán közismert tényre, hogy egy Lukács György-i, de még egy marxi gondolat se képviselt eleve — marxizmust, hanem azzá fejlődött? S az ifjú Marxra és Lukácsra azért mégsem szórunk ideológiai-politikai anatómiát... A »veleszületett« és »százszázalékos« marxistaság ti. csakis olyan »gondolkodónak« lehet pöffeszkedő ideologikus illúziója, aki világéletében nemcsak marxistává, de gondolkodóvá sem fejlődhet.

6. Mindezek után tehát azt mondhatom, hogy noha a tanácskozáson elhangzott s szóbelileg nyomban megválaszolt felszólalásom több mint fél év múltán pusztá ürügynek bizonyult is Dér Zoltán megkésett vitakedve számára, a felszólalásomon most utólag »elvert« por mégiscsak hasznos lehet: a por elszáll, s közelebb kerülhetünk a tényekhez...

(Újvidék, 1975. július 24.)

Bosnyák István írását azzal a megjegyzéssel közöljük, hogy Dér Zoltán nem fél évvel a kerekasztal-beszélgetés után reagált egyes megállapításaira, hanem közvetlenül azután, hogy elküldte hozzászólásának átdolgozott változatát, de a válasz anyagtorlódás miatt — több cikkel együtt — kimaradt május—júniusi kettős számunkból.

Mivel nem szeretnénk, ha véleménycserénk személyi sikra terelődne — márpedig ennek veszélye, amint azt Bosnyák István érveléseinek hangneme sejtetni enged, fönnáll —, ezzel a kettőjük közötti vitát lezártnak tekintjük.

Szerkesztőség